

Плющ М. Р., д.і.н., професор (м. Київ)

РОЛЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ В РЕФОРМУВАННІ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

***Анотація.** У статті розкрито роль провідних вищих навчальних закладів України у підготовці кадрів та створенні умов для реформування соціально-економічних відносин на сучасному етапі розвитку науки і виробництва в Україні. Обґрунтовано, що відомі українські вчені, які працюють в кращих університетах нашої країни, успішно поєднують навчальну та наукову діяльність.*

***Ключові слова:** вищі навчальні заклади, підготовка кадрів, соціально-економічні процеси, реформування економіки, європейський вибір.*

***Аннотация.** В статье раскрыта роль передовых высших учебных заведений Украины в подготовке кадров и создании условий для реформирования социально-экономических отношений на современном этапе развития науки и производства в Украине. Обосновано, что известные украинские ученые, которые работают в лучших университетах нашей страны, успешно совмещают учебную и научную деятельность.*

***Ключевые слова:** высшие учебные заведения, подготовка кадров, социально-экономические процессы, реформирования экономики, европейский выбор.*

***Annotation.** The article deals with the role of leading higher educational institutions of Ukraine in training cadre and creating the conditions for reforming social and economic relations at the present stage of scientific development and production in Ukraine. It is proved that the well-known Ukrainian scientists, who work in the best universities of our country, successfully combine academic and scientific activities.*

***Keywords:** higher education institutions, training cadre, social and economic processes, economic reforms, European choice.*

Наша країна вступила у складний і відповідальний етап свого розвитку, коли виклики глобалізованого світу поставили перед суспільством відповідальні завдання реформування в усіх сферах життя і суспільної діяльності. Насамперед, це стосується перегляду і перебудови в соціально-економічному житті і духовному, в науці, в політиці, правових відносинах. У вирішенні складних і відповідальних завдань велика роль належить освіті, особливо вищій школі.

Проблема реформування вітчизняної вищої школи з метою забезпечення її здатності готувати висококваліфікованих спеціалістів для реформування соціально-економічних відносин в Україні впродовж двох останніх десятиліть знаходиться в центрі уваги провідних вітчизняних науковців. Свої публікації дослідженню зазначеної проблеми присвятили А. М. Богущ, М. Вінницький, І. Волощук, Б. Данилишин, Ю. Гончаров, М. Євтух, А. Касич, В. Куценко, В. Луговий, К. Павлюк, В. Семиноженко, В. Чижовав та ін.

Проте, нинішні випускники вітчизняних вищих навчальних закладів (ВНЗ) не завжди здатні забезпечити реформування національної економіки відповідно до вибраного нею європейського напрямку розвитку. Зазначене визначило актуальність нашого дослідження.

Метою нашої статті є дослідження ролі провідних вищих навчальних закладів України у підготовці кадрів, які будуть здатні забезпечити реформування соціально-економічних відносин в нашій країні.

За роки незалежності в Україні сформувалися вагомні наукові центри в університетах Києва, Львова, Харкова, Дніпропетровська, Донецька, Одеси, Івано-Франківська, Луганська, Чернівців, Тернополя та ін.

Кадровий склад університетів – це провідні науковців, які забезпечують не тільки високий рівень підготовки фахівців із математики, фізики, хімії, соціології, історії тощо, а й утверджують науково-технічний прогрес у молодій державі Україні.

Так, зокрема, освіта і наука представлені в університеті Києво-Могилянська Академія (КМА), де упродовж багатьох століть головним завданням було піднесення інтелектуального рівня української молоді. Якщо у давні часи викладачі університету боролися з колонізацією, то з кінця XVII ст. засуджували русифікацію української еліти. У незалежній Україні в основу діяльності КМА покладено принцип демократичності та самоврядування. Вступ до університету відбувається на основі одноденного тестування, за конкурсом, що створює рівні умови для всіх абітурієнтів. На сучасному етапі КМА виступає науково-навчальним центром, де, крім факультетів гуманітарних, природничих, правничих наук і соціальних технологій та інформатики, діє 21 наукова установа. Щорічно в КМА в рамках «Днів науки» відбувається наукова конференція «Україна, людина, суспільство, природа», видаються «Наукові записки, а з 1998 року – збірник наукових праць «Магістеріум», діють аспірантура та докторантура. Навчальний процес в цьому університеті має свої особливості, а саме: самостійне формування індивідуального навчального плану, вибіркоче читання фахових курсів, запрошення провідних зарубіжних спеціалістів.

Кращим студентам встановлено іменні та персональні стипендії. Університет опікується середніми навчальними закладами-колегіумами, один з яких створений 1999 р. у Тбілісі. Науковці університету співпрацюють з низкою організацій, серед яких Міжнародний благодійний

фонд відродження КМА, Видавничий дім «Кієво-Могилянська Академія». При університеті створено видавництво «Дух і Літера». На території університету діє Благовіщенський храм Української православної церкви Київського патріархату [1, с. 185–186].

В сучасних умовах розвитку незалежної України проблеми формування соціально-економічного статусу, зміцнення зв'язку освіти і науки набувають великого значення.

Важливу роль у встановленні зв'язків науки і виробництва відіграють науково-технічні конференції; огляди-рейди стану впровадження наукових досягнень, передових колективів. До цієї роботи прилучаються студенти й аспіранти, які набули знання і досвіду, під керівництвом викладачів вишів. У багатьох передових навчальних закладах України нагромаджено багатий досвід конструювання і виготовлення сучасної електронної обчислювальної техніки, з'являються важливі відкриття і винаходи у різних галузях науки і техніки. Студентська молодь, аспіранти технічних вишів, науково-дослідних інститутів, спільно з провідними вченими університетів упроваджують у виробництво нові зразки машин і механізмів, передові технології.

Прикладом організації науково-дослідної роботи за участю студентської і аспірантської молоді є Київський національний університет імені Тараса Шевченка, де на початку ХХІ ст. ведеться підготовка за 75 спеціальностями, працює близько 2 тис. фахівців, 82 % з яких мають учені ступені й наукові звання, серед них – 30 академіків і членів-кореспондентів НАН України. Університет є центром підготовки й атестації науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Тут функціонує і Центр забезпечення й підготовки іноземних студентів, забезпечено тісні контакти з науковими центрами багатьох країн світу.

Вагомий внесок у справу реформування соціально-економічних відносин на сучасному етапі вносить колектив Національного технічного університету України. Тут чітко налагоджено підготовку інженерів широкого профілю. Університет успішно співпрацює з 91 технічним університетом із понад 30 країн світу, створено відділення цільової підготовки, завдяки чому значно посилюється взаємодія освіти з наукою й виробництвом [2, с. 329].

Вагомі досягнення має, зокрема, Харківський Національний університет імені В. Каразіна – один із найстаріших університетів Східної Європи. Він стояв у витоків вищої освіти Харківщини. Від нього відгалузилися Національна юридична академія, Національна фармацевтична академія, Харківський медичний університет, Харківський педагогічний університет та ін.

На факультетах у Центрі Міжнародної освіти, у Центрі довузівської підготовки на початок ХХІ ст. навчалася близько 16 тис. студентів та слухачів, близько 300 аспірантів, працювали 1,5 тис викладачів і наукових співробітників, серед яких понад 300 докторів наук, професорів та близько 800 кандидатів наук, доцентів.

Підготовка фахівців в університеті ведеться за 115 спеціальностями, що охоплюють весь спектр сучасної класичної університетської освіти. Тут представлені практично всі напрями сучасної фундаментальної науки. Близько 60 випускників університету стали дійсними членами і членами-кореспондентами НАН України. В університеті активно діють наукові школи, 11 спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій та 5 із захисту кандидатських. Щорічно вчені університету публікують близько 60–65 монографій, збірників наукових праць, проводиться 25 міжнародних конференцій, виконуються кілька міжнародних космічних програм. Науковці університету співпрацюють за міжнародними програмами з ученими США, Канади, Китаю, Японії, Швейцарії, Болгарії та ін. [3, с. 358–359].

Львівський Національний Університет імені Івана Франка – один з найстаріших вищих навчальних закладів Європи. Серед українських студентів університету був І. Могильницький, який згодом уклав першу в Галичині граматику української мови. Із здобуттям незалежності України дух вільного університету відродився. А 11 жовтня 1999 року йому надано статус національного. В університеті функціонують науково-дослідні інститути франкознавства, історичних досліджень, археології, славістики, екології, інформації, Європейської інтеграції та ін. Діють астрономічна обсерваторія, Ботанічний сад та наукова бібліотека, якій 2008 року виповнилося 700 років, а також наукові центри, зокрема, Центр інформаційних технологій і дистанційного навчання, Центр магістерських програм, Центр гуманітарних досліджень, Британський центр, Німецький мовний центр, Французький, Австрійський та інші центри.

Почесними професорами Львівського університету є: І. Дзюба, І. Драч, Л. Костенко, Д. Павличко, Л. Рудницький, Є. Сверстюк, І. Юхновський.

Важливо зазначити, що Дніпропетровський національний університет завоював почесне місце серед передових вишів України за рівнем підготовки висококваліфікованих фахівців і здобув міжнародне визнання. Тут склалися відомі наукові школи з ракетно-космічної техніки, механіки, математики, теплотехніки, фізики, радіофізики, радіоелектроніки та інших напрямків, зокрема, степового лісництва, мовознавства, історіографії. Розробляються проблеми нової і новітньої історії України (О. Журба, В. Іваненко, С. Світненко, В. Якунін) [4, с. 416].

Заслуговує схвалення науковий пошук з проблем реформування суспільно-економічного розвитку викладачів Луганського національного університету, який очолює фахівець з історії міжнародних відносин та зовнішньої політики М. Бур'ян. У 2006 році Луганський національний педагогічний університет нагороджений Золотою медаллю 9-ї Міжнародної виставки навчальних закладів у номінації «Упровадження нових форм організації навчально-виховного процесу». У 2009 р. колектив університету відзначено золотою медаллю виставки «Сучасна освіта в Україні – 2009» у

номінації «Інтеграція науки і освіти – необхідна умова підвищення якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах». Також університету присвоєно звання «Лідер у створенні сучасних засобів навчання» [5, с. 288].

Соціологи та історики України, в умовах коли в державі назріли завдання реформування соціальних систем, розглядають соціальні явища, що назріли і потребують свого роз'яснення. Науковці-історики у своїх працях прагнуть визначити сутність подій, явищ, а перед сучасними соціологами постають завдання встановити (поновити давні) зв'язки. В сучасних умовах, коли для України відкрився широкий простір для інтеграції у Європейські і світові структури, для використання досвіду інших держав на шляху соціальної трансформації суспільства, просування у напрямку політичного, економічного та науково-технічного прогресу країни, кафедри соціології ряду провідних вишів України докладають зусиль для надання допомоги працівникам трудових колективів у вирішенні назрілих завдань.

Учені-соціологи українських вишів вносять вагомий внесок у вирішення складних завдань реформування, виступаючи організаторами анкетного опитування, спостереження за соціальними змінами, які переживає суспільство. Враховуючи ці зміни, що наростають з кінця ХХ – на початку ХХІ ст., учені вишів спрямовують зусилля на недопущення катаклізмів, запобігання негативних наслідків і кризових явищ, соціальних потрясінь.

Особлива роль у підготовці фахівців на сучасних засадах освіти і виховання в Україні належить педагогічним університетам. У цій сфері провідна роль належить столичному Національному педагогічному університетові імені М. П. Драгоманова, який очолює член-кореспондент НАН України, академік АПН, доктор філософських наук, професор В. П. Андрущенко. У 2014 році університет відзначив 180-річницю перебування в освітньому просторі України і світу. Стратегічним для університету є утвердження його лідерського статусу в Українському і Європейському освітньому просторі. У незалежній Україні університет розширив спектр освітніх послуг і сьогодні цілком забезпечує весь спектр підготовки вчителя загальноосвітньої школи. В університеті відкрито 5 закордонних центрів дистанційного навчання у Бразилії; налагоджено систему дистанційного навчання студентів філіалу у м. Прага. Високою популярністю користуються підготовчі курси та локальні центри заочного навчання в містах Хирів, Лубни, Самбір, Сколе, Колочава, Городня та ін.

За результатами світового рейтингу розгорнутих систем навчання в Інтернеті університет посідає четверте місце серед 300 університетів України. Важливим завданням університету є Європеїзація наукових досліджень, органічне поєднання з навчальним процесом, бізнесом, оскільки якість освіти забезпечується не тільки організацією навчального процесу, а головне, інтелектуальною спроможністю викладацького колективу – наукою і педагогічною майстерністю.

Значними досягненнями в науці університету є: активне входження науковців до міжнародної наукометричної бази Google Shcool; активізація студентської наукової діяльності; участь науковців у загальноєвропейських проєктах «TEMPUS», «Marie Curie», «ERASMUS».

Головними напрямками міжнародного співробітництва є вивчення та впровадження кращих Європейських програм, організація спільних наукових проєктів, підготовка спільних наукових видань, організація стажувань студентів та викладачів з метою обміну досвідом тощо.

У межах програми TEMPUS, за фінансової допомоги Вишеградського фонду, VISBY, UNESCO, Американського бюро освіти і культури, Міжнародного фонду «Відродження» університет виконує 23 міжнародні проєкти. Стратегічними партнерами в цьому є Польща, Литва, Німеччина, США, Китай та Ізраїль.

Цікаві проєкти виконуються Інститутом соціальної роботи та управління з Вищою лінгвістичною школою в м.Ченстохова (Польща); Інститутом соціології, психології та соціальних комунікацій з Ягелонським університетом (Польща); Інститутом колекційної педагогіки та психології з Кишинівським державним університетом імені І.Крянге (Молдова); Інститутом української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка з Католицьким університетом м. Люблін та Політехнічним університетом м. Лодзь (Польща).

Підписано угоду про співпрацю університету з ізраїльським університетом, із престижним турецьким університетом «Фахіт», який має філіали та навчальні центри по усьому світу, з Полонійною Академією (Польща), університетом Саньмін (Китай).

Отже, у науковій діяльності вищих навчальних закладів в Україні домінує ідея пошуку цивілізаційних змін як викликів сьогодення, чому сприяє розширення контактів міжнародного співробітництва, підготовка спільних наукових видань.

Академік НАН України, правознавець Ю. С. Шемшученко очолив Київський університет права, де читає академічний курс для студентів Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, керує підготовкою магістрів та аспірантів, очолює центр правової освіти і науки університету. Багато років активно працюють вчені Інституту політології і права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Вони в умовах незалежної України поєднують наукову роботу з викладанням курсу політології та соціології, готують посібники та підручники.

Проректор НПУ імені М. П. Драгоманова, член-кореспондент, доктор історичних наук Б. І. Андрусишин підготував підручник «Методика викладання шкільного курсу основ правознавства», а також навчальний посібник «Соціально-правовий захист дітей з вадами розвитку». Потужна,

визнана в світі наукова діяльність університету є вагомим внеском у науково-технічний прогрес, у розбудову Української державності.

Таким чином, колективи вчених і викладачів України працюють над проблемами озброєння студентської молоді науковими знаннями, над прилученням її до активної роботи з метою реформування складних завдань соціально-економічного розвитку.

1. Яременко М. В. Києво-Могилянська Академія / М. В. Яременко. – Енциклопедія історії України, Т. 4. – К. : Наукова думка, 2007. – С. 185–186. **2.** Енциклопедія історії України, Т. 7. – К. : Наукова думка, 2010. – 329 с. **3.** Бакіров В. С. Харківський Національний університет. – Енциклопедія історії України, К. : Наукова думка, 2013. – С. 358–359. **4.** Енциклопедія історії України. – Т. 4. – К. : Наукова думка, 2007. – С. 185–186. **5.** Енциклопедія історії України. – Т. 6. – К. : Наукова думка, 2004. – 288 с.

Рецензент: д.пед.н., професор Дем'янчук А. С.